

A MAGYAR ÉS A NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS ÉLET ESEMÉNYEI

11. Nemzetközi Klinikai Fonetikai és Nyelvészeti Konferencia (XIth Conference of the International Clinical Phonetics and Linguistics Association)

Dubrovnik, 2006. május

A Nemzetközi Klinikai Fonetikai és Nyelvészeti Társaságot (ICPLA) 1991-ben hozták létre azzal a céllal, hogy erősítsék a beszéd és a nyelv zavaraival foglalkozó fonetikai és nyelvészeti kutatásokat. A kezdeti elgondolások szerint ezzel egyúttal a kutatók és a gyakorlati szakemberek kapcsolatát is szorosabbá szándékoztak tenni. A nyolcvanas évek végén merült fel a Nemzetközi Fonetikai Társaság kongresszusán, hogy szervezettebb kereteket kellene teremteni azok számára, akik a beszédkutatás klinikai oldalaival foglalkoznak. Egy ilyen keretben az új eredmények közzlése, az információcsere, a vitalehetőség nagymértékben fejlesztheti a tudományterületet. Ezt követően az angol klinikai fonetikusok szerveztek egy összejövetelt, amelyen döntöttek egy olyan új társaság megalapításáról, amely összefogja a patológiás beszéd folyamatokkal foglalkozó szakembereket. Az első szimpózium megszervezése Cardiffban (Wales, Nagy-Britannia) adta a lehetőséget az ICPLA létrehozására. Ez az első szimpózium a klinikai fonetika kérdéseiről szólt; a későbbiek pedig már nemcsak a fonetikai, hanem általánosabb nyelvészeti kérdéseket is felvetettek. A huszadik század végének ez a fajta törekvése nagyon sok más tudományban is tapasztalható volt; világossá vált ugyanis, hogy bizonyos témák, problémák megközelítése csak interdiszciplinárisan lehet eredményes.

A Társaság két évente szervez szimpóziumot, amelyet különböző országokban rendeznek meg. A második összejövetelt Londonban (1992), a harmadikat Helsinkiben tartották (1993). A következő konferencia helyszíne a tengerentúli New Orleans volt (1994), majd München (1996), Nijmegen (1997), Montreal (1999), Edinburgh (2000), Hong Kong (2002) és Lafayette (2004) következett. Ebben az évben ismét Európában rendezték meg a találkozót, Dubrovnikban, Horvátországban. A Zágrábi Egyetem Fonetikai Tanszéke vállalta a szervezést, fő szervezői dr. Damir Horga és dr. Vesna Mildner professzorok voltak.

A konferencia 156 résztvevőt számlált, 26 országból, akik 84 szóbeli és 69 poszterelőadást mutattak be. Négy plenáris előadás a klinikai fonetika és nyelvészet talán legfontosabb kérdéseit elemezte. Az első napon Miloš Judaš (Horvátország) az agy és a nyelv, illetve a beszéd kapcsolatának legújabb eredmé-

nyeit foglalta össze *Development and evolution of language-related regions of the human cerebral cortex* címmel. A második napon Fiona Gibbon (Skócia) az elektropalatográfia (EPG) klinikai felhasználásának új területeiről beszélt (*Current perspectives on clinical application of EPG*). A harmadik napon Gósy Mária (Magyarország) gyermekek beszédészlelési stratégiáit tárgyalta különböző zavarok esetében (*Alternative organization of speech perception deficits in children*). Végül az utolsó napon Dana Boatman (USA) a centrális hallás ép és hibás folyamatait elemezte klinikai esetek bemutatásán keresztül; előadásának címe *Cortical auditory systems: Normal and impaired speech sound perception* volt.

A szekció- és poszterelőadások különféle kutatások, vizsgálatok, folyamatok eredményeit ismertették. Foglalkoztak a cochleáris implantáció következményeivel, a zöngéhang zavaaraival, patológiás beszédfolyamatokkal, hangképzési és nyelvi zavarokkal, afáziával és diszfáziával, a nyelv és a beszéd neurológiai kérdéseivel, a motoros kontrollal, beszédészleléssel és beszédmegértéssel. Sok kérdést és elismerést kapott Hoffmann Ildikó (Szeged), aki előadásában az Alzheimer-betegségben szenvedők beszédének tempóvizsgálatával foglalkozott. A szervezők 162 oldalas kötetben publikálták az előadások összefoglalóit, amelyek jól használhatók a későbbiekben is a témákban tájékozódni kívánók számára. A konferencia szervezése mintaszerű volt, amihez a tenger közelsége és Dubrovnik gyönyörű óvárosa is hozzájárult. A következő ICPLA-konferenciát két év múlva Törökországban rendezik meg.

Gósy Mária

5. nemzetközi konferencia a beszéd motoros kontrolljáról (5th International Conference on Speech Motor Control)

Nijmegen, 2006. június

1985 óta ötévente rendezik meg a hollandiai Nijmegenben az ezzel a témakörrel foglalkozó szakmai találkozót. A feladatot önként vállalta a nijmegeni Radboud Egyetem, azóta is fő szervezője az eseménysorozatnak, elnöke a kezdetektől dr. Ben Maassen. Már az első konferencia is sikeres volt, az azóta megrendezett valamennyi esemény hasonlóan magas színvonalon közvetítette ennek a gyorsan fejlődő területnek az eredményeit. A beszéd motoros ellenőrzése, kontrollja interdiszciplináris megközelítést igényel, akár az épen működő, akár a patológiás folyamatokról van szó. Ennek megfelelően a konferencia résztvevői fonetikusok, logopédusok, beszédklinikusok, neurológusok, agykutatók, pszichológusok, pszicholingvisták, neurolingvisták, audiológusok, gégszerek voltak. Az első konferencia (11 évvel ezelőtt) tárgya még főként a dadogás sajátosságainak megismerését célozta; az azt követő találkozókön már egyre szélesebbé vál-

tak a tématerületek. Az előadások már általánosabban szóltak a motoros kontroll fejlődéséről, a magasabb szintű pszichomotoros és pszicholingvisztikai folyamatokról, a patológiás beszédet pedig kiterjesztették más zavart működésekre is. A harmadik konferencián előtérbe kerültek az agyi képalkotó eljárásokkal kapott eredmények bemutatásai; majd a negyedik alkalommal a magasabb szintű kognitív folyamatok és a beszédproduktó összefüggéseire irányult a hangsúly. Ilyen előzmények után került sor az ötödik konferenciára ez év júniusában. Mintegy 140 résztvevő (25 ország képviselőjében, Braziliától Japánon, Tajvanon, Kínán, Ausztrálián át Amerikáig, Kanadáig és több európai országig) hallgatta meg az egy szekcióban szervezett előadásokat, és nézhette meg a posztereket a kijelölt időkben. Összesen 123 előadást fogadtak el (erőteljes szűrést követően). A kutatások egyre nagyobb mértékben mutatták az interdiszciplinaritás jellegzetességeit, aminek a háttérében az integráció mint kulcskonceptió volt felfedezhető. Ez azt jelenti, hogy a kutatók az egyes témák modelljével és elveivel általánosságban, a beszéd hallási, vizuális és motoros megjelenésével pedig részleteiben foglalkoztak. Ezen belül akadt példa a biomechanikai, neurológiai megközelítésre, a genetikai tényező tekintetbe vételére, a beszéd motoros sajátosságainak és a tanulási folyamatoknak az összefüggéseire, illetve a különféle beszédzavarok sok szempontú elemzésére. A konferencia-előadások eredményei újra és újra igazolták, hogy a beszéd motoros kontrolljának kérdéseit kognitív, nyelvészeti, pszichológiai összefüggésben kell szemlélni, minden terület saját eszköztárának adatai alapján; a szintézishez azonban valamennyinek a tekintetbe vétele szükséges.

Az ez évi konferencia fő témái az alábbiak voltak: a beszéd motoros kontrolljának elmélete és modellálása, a beszéd neurológiai szerveződése, a beszédzavarok genetikai aspektusa, a nyelv- és beszédproduktóért felelős neurális rendszerek, az ép beszéd és a beszédzavarok funkcionális agyi működésének elemzése, a beszéd motoros kontrolljának fejlődése, a dadogás, a neurogén beszédzavarok, klinikai fonetika különböző neurológiai állapotokban, klinikai vizsgálatok és terápiák, a beszéd motoros folyamatainak korszerű kutatási kérdései. Több előadás foglalkozott a dysarthria és az apraxia kérdéskörével, a genetikai eredetű beszédzavarok sajátosságaival, gyermek- és felnőttkori beszédproduktó nehézségekkel. Rendkívül érdekesek voltak az ép beszéd folyamatok közvetlen artikulációs mozgásának eszközös (artikulográf) vizsgálatai különböző életkorokban. Megható volt az az előadás, amelyik a dadogás motoros problémájának agyi hátterét elemezte, mivel az előadó maga is e beszédzavarban szenvedett, és így kutatási eredményein túl saját személyes tapasztalatait is megosztotta a konferencia hallgatóságával.

Tekintettel a téma interdiszciplinaris voltára, az előadók nagyon fegyelmezetten tartották előadásait annak érdekében, hogy az adott területen kevésbé jártos résztvevő is megérthesse azokat. Ezt szolgálta a magas szintű szemléltetés (számítógépes kivetítő, film- és hangbejátszás) is. A szervezők külön gondot for-

dítottak arra, hogy legyen idő valamennyi poszterelőadás megtekintésére, és a szerzőkkel elmélyült megbeszélés folytatására.

Az előadók között magyar szerzők is voltak, előadásuk címe: *Disfluencies in the spontaneous speech of normally developed and SLI children* (Gósy Mária, Horváth Viktória, Csabai Katalin). Az előadások kivonatait a *Stem-, Spraak- en Taalpathologie* című folyóirat 14. számaként adták közre igényes kivitelben; az összes absztraktot ugyanazon logika szerint felépítve publikálták.

A szervezés mind tudományos, mind egyéb szempontból mintaszerű volt. Bőven adódott idő a szakmai beszélgetésekre, vitákra, kérdésekre, válaszokra az előadásokat követően és a szabadidőben is. A szervezők gondoskodtak arról is, hogy a komoly munkát kellemes szabadidő váltsa fel esténként, például egy közpéri várbán, ahol a kornak megfelelően öltözött harsonás fogadta a vacsorára érkezőket, amikor a várárok fölött a függőhídra léptek...

Gósy Mária

Az Amerikai Akusztikai Társaság (Acoustical Society of America) 151. konferenciája

Az Acoustical Society of America (ASA) 1929-es alapítása óta az akusztikával foglalkozó tudományos közösség meghatározó szervezete. Az ASA minden évben két konferenciát szervez, a szerző a 151-ediken vett részt 2006. június 5-től 9-ig. Ezt az Egyesült Államok legkisebb területű államában, Rhode Islandon rendezték meg. Az állam fővárosa és egyben a konferencia helyszíne Providence volt. Ez a város számos egyetemnek ad otthont, például a jó nevű Brown Universitynek.

143 előadás – 32 szóbeli és 111 poszter – foglalkozott a beszédtudomány különböző területeivel, ezen belül elsősorban a produkció, percepció, modellezés, elsajátítás és digitális feldolgozás aktuális kérdéseivel. Az összes előadás absztraktja megtekinthető a *The Journal of the Acoustical Society of America (JASA)* 2006. májusi számában (Vol. 119. No. 5. Pt. 2. 3207–3450). Itt négy érdekes előadást emelünk ki: kettőt a beszédpercepció, egyet a beszédprodukció és egyet a beszédpszintézis területéről.

John Kingston (University of Massachusetts) előadásában azt a hipotézist vizsgálta, hogy a beszédhangok azonosítására szolgáló egyes ismertetőjegyek nem egyformán fontosak a percepció folyamatában – például a zárhangok képzési helyének meghatározásában jobban hagyatkozunk a zárhangot követő magánhangzó formánsmeneteire, mint a zaj spektrumára. Carlos Gussenhoven (Radboud Universitat és University of London) a fizikai és nyelvi hangidőtartamok viszonyát vizsgálta: a veláris magánhangzók akusztikailag hosszabbak

(az állkapocssüllyesztés és -visszaemelés sok időt igényel), de a hallgatók nem érzik hosszabbnak, mert valószínűleg a feldolgozás során ellensúlyozzák ezt a jelenséget.

Steven Lulich (MIT) egy akusztikai modell számítógépes szimulációjával kimutatta az alsó légutak fonetikai szerepét. Az alsó légutak rezonanciái a formánsokhoz hasonlóan alakítják a zöngés hangok spektrumát, de a formánsokkal ellentétben nem erősítik a rezonanciafrekvencia körüli harmonikusokat, hanem gyengítik őket, valamint frekvenciájuk állandó. A második alsó légúti rezonancia természetes határként szolgál az elől és hátul képzett magánhangzók elkülönítéséhez: ha a második formáns frekvenciája magasabb, mint a második alsó légúti rezonancia, akkor elől képzett magánhangzóként érzékeljük, ha alacsonyabb, akkor hátul képzettként.

Susan Hertz (NovaSpeech és Cornell University) „hibrid” beszédszintetizátorával olyan tesztmondatokat állított elő, amelyekben a hangsúlyos magánhangzók egy bemondó természetes ejtéséből származnak, míg a többi hangot más beszédrészletekkel helyettesítette – egy másik bemondótól származó felvételdarabokkal vagy formánsszintézissel előállított szegmensekkel. Beszélőfelismerési kísérletek azt mutatták, hogy „hibrid” mondatokkal ugyanolyan könnyen felismerték a bemondót a kísérleti személyek, mint természetes felvételek esetén.

A konferencia előterében akusztikai kiállítást szerveztek. Ezen szerepelt egy videoismertető a Kempelen-féle beszélőgép rekonstruált változatáról, amelyet Olasz Gábor és Böhm Tamás készített (a beszélőgépet Olasz Gábor és Nikléczy Péter építette). A videót a résztvevők nagy érdeklődéssel fogadták, így megnyerte a kiállítás közönségdíját.

A konferenciát joggal nevezhetjük „diákbarátnak”. Diákok számára ingyenes volt a részvétel, a legjobb diákelőadások magas pénzjutalmat kaptak, és számos programot szerveztek annak érdekében, hogy a tanulók megismerkedhessenek egymással és a szakmai élet elismert személyiségeivel. Ennek érdekében például minden fiatal szerző kettesben együtt ebédelhetett egy, a területén dolgozó idősebb résztvevővel.

Böhm Tamás

BESZÉDKUTATÁS 2007

tudományos ülészek

„Fonetika és pszicholingvisztika”

Az ülészek ideje: 2007. november 15–16.

Helyszín: MTA Nyelvtudományi Intézet, földszinti előadóterem

Az előadás bejelentéséhez az előadó nevén, címén, e-mail és telefonadatain túl 10 soros összefoglaló is csatolandó. Jelentkezni és érdeklődni az alábbi elérhetőségeken lehet:

Horváth Viktória – e-mail: horviki@nytud.hu, telefon: 321-4830/172,
postai cím: Budapest VI., Benczúr u. 33., 1068

Jelentkezési határidő: 2007. május 31.

Az absztrakt alapján az előadás elfogadásáról 2007. június 30-ig küldünk értesítést. A lektorok által elfogadott kéziratok a *Beszédkutatás*-ban jelennek meg. A kéziratok leadási határideje minden évben szeptember 1.